
Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition

2/92

SUOMEN PANKKI • BANK OF FINLAND

Siirtymätalouksien tutkimuslaitos • Institute for Economies in Transition • BOFIT

ISSN 1235-7405

Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2014

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Itsenäisten Valtioiden Yhteisön keskeiset taloustapahtumat tammi-maaliskuussa 1992

1 IVY-maiden yhtenäisyys näennäistä

IVY-maat eivät edelleenkään ole päässeet yksimielisyyteen tärkeimmistä poliittisen ja taloudellisen yhteistyön muodoista. Perustamisen jälkeisenä aikana jäsenmaiden suurimpana kiistakysymyksenä ovat säilyneet asevoimat ja ydinaseet, joihin liittyen on solmittu useita erittäin yleisluonteisia sopimuksia. Käytännön tasolla näissäkään asioissa ei ole saavutettu täyttä yksimielisyyttä.

Kaikille jäsenmaille tärkeistä talouskysymyksistä ei neuvotteluja ole saatu edes alkuun. Jo sovittujen asioiden toteutumista käytännössä ei pystytä kontrolloimaan. Yhteisön perustamiseen johtaneessa Minskin sopimuksessa oli ajatuksena nimenomaan talouspolitiikan koordinointi, joka nyt on jäänyt taka-alalle. Entiset neuvostotasavallat toteuttavat kukin omia talousuudistusohjelmiaan, jotka vaihtelevat niin sisältönsä kuin laajuutensakin puolesta. Useimmissa IVY-maissa ei varsinaisesti järjestelmällisestä talouden uudistamisesta ennaltamäärätyn suunnitelman mukaisesti voida edes puhua. Pisimmällä taloutensa uudistamisessa on Venäjä.

Yhteisön tasolla talouspolitiikan koordinointi on jäänyt lähinnä muutamaan asiakirjaan. Heti kuluvan vuoden alussa sovittiin yritysten välisten **taloussuhteiden säilyttämisestä** ainakin vuoden 1992 ensimmäisellä neljänneksellä edellisvuoden tasoa pääosin vastaavasti. Lisensioinnin ja kiintiöinnin poistamiseen pyritään. Käytännössä tähän ei ilmeisesti aina ole päästy. **Elintarvikkeiden, raaka-aineiden ja lannoitteiden tuonnin koordinoinnista** IVY-maat ovat yhdessä Gruusian kanssa allekirjoittaneet pöytäkirjan, jonka merkittävin anti on Venäjän toimiminen em. tuontia varten otettavien lainojen järjestelijänä ja takaajana kaikkien puolesta. Ainoastaan Ukraina sanoitui irti tästä osasta pöytäkirjaa.

Päätöksiä on saatu aikaan myös **sähkön tuottamisesta, transitioliikenteestä, ympäristöyhteistyöstä, rautatietaksojen nostamisesta ja avaruustutkimuksesta**. Lisäksi on allekirjoitettu pöytäkirjat mm. **pankkitoiminnasta ja hintojen sääte-lystä**. Epäselvää on, miten sovitut asiat on koordinoitu jäsenten talousuudistuksiin. Esimerkiksi Venäjällä siirrytään uuden talousohjelman mukaan vapaisiin energian hintoihin, kun taas yhteisön hintojen säätelyä käsittelevässä pöytäkirjassa puhutaan nimenomaan energian hintojen säätelystä.

Entisen Neuvostoliiton **ulkomaanvelkojen hoitamisesta** käydään periaatesopimuksista huolimatta edelleen kiistaa. Ukrainan tavoitteena oli pitkään saada hoitaa oma ja mahdollisesti rajoitettu osa muiden tasavaltojen ulkomaanveloista itsenäisesti. Maaliskuun puolivälissä päästiin sopimukseen entisen Neuvostoliiton velka- ja varallisuusasioita hoitavan **neuvoston** perustamisesta. Samalla Ukraina muutti vaatimustaan velkaosuutensa maksamisesta itsenäisesti. Päätös johtui neuvoston päätöksentekoperiaatteista. Sopimuksen mukaan päätösten hyväksymiseksi tarvitaan 80 % äänienemmistö. Äänimäärä määräytyy aiemmin sovittujen velkaosuuksien

mukaan ja näin Ukraina voi 16,37 % ääniosuudellaan yhdessä minkä tahansa keskikokoisen tasavallan kanssa saada päätökset kumottua. Ilmeisesti Ukrainan suunnanmuutokseen oli syynä myös pelko läntisten lainojen saannin tyrehtymisestä.

Uzbekistan ei allekirjoittanut neuvoston perustamista koskevaa sopimusta. Maan edustajien mukaan syynä olivat erimielisyydet neuvostovelan jakamisesta ja velan kokonaismäärästä. Lisäksi Uzbekistan ei hyväksynyt neuvoston päätöksenteokperiaatetta.¹

Viime joulukuisella sopimuksella hyväksytyistä velkaosuuksista huolimatta käytännön velanmaksu aiheuttaa ongelmia. Osa tasavalloista saattaa osoittautua kokonaan maksukyvyttömiksi. Baltian maat ovat kategorisesti ilmoittaneet kieltäytyvänsä maksamasta osuuksiaan. Ukrainan ehdotus maksaa Latvian velkaosuus ja ottaa haltuunsa osuuden mukainen määrä entisen NL:n kulta- ja timanttivarjoja ei saanut kannatusta Latviassa. Baltian maat ovat ilmoittaneet olevansa erittäin tyytymättömiä entisen NL:n ulkomaantalouselämyksen (VEB) yksipuoliseen päätökseen jäädyttää maiden pankissa olevat tilit.²

Taloussuudistusten koordinoinnista on allekirjoitettu julkilausuma, joka lähinnä toteaa asian tärkeyden. Sen sijaan toteutuessaan merkityksellisempi on sopimus **kaupallis-taloudellisista suhteista**. Sopimuksen mukaan jäsenmaiden välisissä maksuissa käytetään ruplia ja kauppa tapahtuu maailmanmarkkinahinnoin. Mikäli jäsenmaissa otetaan käyttöön omia valuuttoja, maksutavoista sovitaan erikseen. Sopimusten, julkilausumien ja pöytäkirjojen mukaisen toiminnan toteutumiseksi on hyväksytty julkilausuma **yhteistyön periaatteista**. Julkilausumassa kehoitetaan noudattamaan yhteisön virallisia asiakirjoja sekä kansainvälisiä velvoitteita.

Yhteisön **koordinointielimistä** on sovittu väliaikaisella sopimuksella. Sekä sisä- että ulkopoliittisia kysymyksiä tarkastelevat jäsenvaltioiden päämiehistä koostuva presidenttineuvosto ja pääministerineuvosto. Presidenttineuvosto on yhteisön ylin päättävä elin. Äänestyksissä kullakin jäsenvaltiolla on yksi ääni ja päätökset tehdään yksimielisyysperiaatteella.

IVY-maiden yhtenäisyys on joutunut koetukselle etenkin **Venäjän ja Ukrainan välisissä suhteissa**. Suhteiden heikkeneminen alkoi jo ennen yhteisön perustamista ja on jatkunut joitakin liennytyksen kausia lukuunottamatta. Keskinäisten kiistojen aiheet ovat vaihdelleet rajaristiriidoista, ydinaseiden valvojasta, venäläisen vähemmistön asemasta Ukrainassa ja Krimin hallussapidon oikeutuksesta aina ulkomaanvelkakiistoihin saakka. Ukraina on yhä selvemmin korostanut omaa itsenäisyyttään ja ilmoittanut sen olevan aina yhteisön etujen edellä. Maan presidentti Kravtsuk ilmoitti vastikään, ettei hän usko Itsenäisten valtioiden yhteisöllä olevan tulevaisuutta.³

Mikäli Ukraina ilmoittaisi eroavansa yhteisöstä, jäisi yhteisön merkitys todella nimelliseksi. Alunperinhän IVY perustettiin pitkälti Ukrainan saamiseksi mukaan edes jonkinasteiseen yhteisöön. Muut entiset neuvostotasavallat – etenkin Kazahstan ja Valko-Venäjä – ovat ainakin toistaiseksi pääosin pyrkineet edistämään yhteisön

---

¹ SWB 17.3.92

² SWB 18.3.92

³ RFE/RL Research Report 14.2.1992, Kansan Uutiset 25.3.1992

toimintaa noudattamalla Venäjän ajamia linjoja. Tästä huolimatta yhteisön päämiesten tapaamiset ovat jääneet tuloksiltaan laihoiksi.⁴

2 Venäjällä esiteltiin tarkennettu talousuudistusohjelma⁵

Huolimatta siitä, että Venäjällä on lyhyen ajan sisällä julkistettu useita sekä hyväksytyjä että luonnosvaiheessa olevia talousuudistusohjelmia, päädyttiin helmimaaliskuun vaihteessa 1992 tarkentamaan viime vuoden lopulla presidentin asetusten muodossa aloitettua talousuudistusta. Asiaan ei ilmeisestikään vaikuttanut niinkään ohjelman puuttumisen aiheuttama kritiikki, vaan nimenomaan huoli länsimaisen avun saannista. Tavoitteena oleva IMF-jäsenyys vaatii välttämättömäksi tukseen lännen hyväksymän johdonmukaisen ja tiukan talousohjelman. Ohjelman päätavoitteina ovat **inflaatiiovauhdin alentaminen, tuotannon laskun estäminen ja ulkomaantaloudellisen tilanteen kohentaminen.**

Jo ennen ohjelman julkistamista Venäjän hallinnossa alkoi kiistely talousuudistuksen etenemisestä ja valittujen ratkaisujen oikeellisuudesta. Suurelta osin kiistassa on kysymys keskeisten henkilöiden välisten suhteiden tulehtumisesta ja vallanhalusta. Kiistan toista puolta edustaa lähinnä talousuudistuksesta vastaavan varapääministeri Jegor **Gaidarin** ja ensimmäisen varapääministeri Gennadi **Burbuliksen** takana oleva ryhmä, joka puolustaa talousuudistusta ja uskoo sen etene-miseen. Ensimmäisenä merkinä oikeansuuntaisesta kehityksestä on heidän mukaansa piakkoin nähtävissä oleva hintojen vakiintuminen.

Talousuudistusta voimakkaasti kritisoivaa puolta edustavat varapresidentti Aleksandr **Rutskoi** ja Venäjän parlamentin puhemies Ruslan **Hasbulatov** tukijoukkoineen. Kommunistipuolueen iskulauseisiin puheissaan tukeutunut Rutskoi pitää Gaidarin hahmottelemaa talousuudistusta hallitsemattomana ja uskoo sen johtavan uuteen entistä syvempään kriisiin. Nimeomaan Rutskoi kritisoi selvän talousuudistusohjelman puuttumista Venäjällä. Hänen mukaansa suunnittele-mattoman uudistuksen tuloksena on tehottoman suunnitelmatalouden sijaan kriisitilassa oleva markkinatalous. Rutskoi kannattaa hintojen – ja etenkin hinnanmuodostuksen – säännöstelyä, koska Venäjän markkinat ovat kehittymättömät ja vailla kilpailua.⁶

Presidentti Jeltsin on joutunut turvautumaan kompromisseihin suhteessaan Rutskoihin, joka on avoimesti kannattanut muotoutumassa olevaa kommunistis-pohjaista ryhmittymää. Koska varapresidenttiä ei lain mukaan voi erottaa, eikä Rutskoi itse ole halunnut erota, Jeltsin on siirtänyt varapresidentin vastuualueeksi Venäjän maatalousuudistuksen koordinoinnin – tehtävän, jossa harvat ovat onnistu-neet.⁷

---

⁴ RFE/RL Research Report 21.2.1992

⁵ Venäjän talousuudistusohjelman tiedot mm. seuraavista lähteistä: Interfax 28.2.1992, Rossiiskaja Gazeta 29.2.1992

⁶ Helsingin Sanomat 4.2.1992, Pravda 8.2.1992, SWB 26.2.1992

⁷ Izvestija 13.2.1992, Helsingin Sanomat 24.2.1992

Jälleen valuuttakurssimuutoksia

Vuoden alussa voimaanastuneen ulkomaantalouden vapauttamista koskevan asetuksen tavoitteena oli ulkomaankaupan ja ulkomaisten investointien lisääminen sekä kotimaan markkinoiden vakauttaminen. Ainakaan alkuvuonna ei ulkomaantaloudessa ole presidentti Jeltsinin mukaan saavutettu toivottuja tuloksia. Presidentin asetuksen odotettiin pikaisesti johtavan mm. huomattaviin ruoka- ja tavaratoimituksiin lännestä⁸.

Ulkomaankaupan suotuisaa kehittymistä ovat haitanneet varsinkin nopeasti muuttuvat säädökset. Periaatteessa tavoitteena on ollut ulkomaankaupan vapauttaminen, mutta käytännössä alati muuttuvasta tilanteesta aiheutunut epävarmuus on johtanut ulkomaankaupan supistumiseen. Uusi talousohjelma pyrkii edelleen edistämään ulkomaankaupan liberalisointia ja kasvua.

Ohjelman mukaan ulkomaantalouden tärkeimpänä muutoksena tulee olemaan siirtyminen kahden ruplan kurssiin käyttöön ennen 20.4.1992. Näistä **kelluvia kurssia** käytetään juoksevilla maksuissa (ml. korkojen ja osinkojen siirrot) ja **kiinteää** pääomien siirroissa. Myöhemmin on tarkoitus siirtyä yhden valuuttakurssin käyttöön muuttamalla kelluva kurssi kiinteäksi ja poistamalla käytöstä vanha kiinteä kurssi. Kahden kurssin tullessa käyttöön yritysten on **myytävä 30 %** valuuttatuloistaan valtiolle ja maksettava **vientiveroa 20 %** valuuttatuloistaan (joko ruplissa tai valuutassa). Ulkomaisille investoijille taataan osinkojen ja voittojen kotiutus valuutassa.

Maaliskuun aikana odotetaan **uuden valuutansäännöstely- ja valvontalain** hyväksymistä ja sitä kautta ruplan vaihdettavuuden toteutumista juoksevien maksujen osalta. Ilmeisesti myös ulkomaalaisten vapaa valuutanvaihto juoksevia maksuja varten sallitaan. Ohjelman mukaan valuutan osto- ja myyntimahdollisuuksia laajennettiin jo maaliskuun puolivälissä, jolloin sallittiin valuutanvaihtopisteiden perustaminen kaikkialle. Pankkien välisten valuuttapörssien järjestämisestä muutama kerran viikossa siirrytään myöhemmin päivittäiseen kauppaan.

Venäjän **tuonti** on ollut px34äosin vapaata. Lisensiointia ja kiintiöintiä on sovellettu lähinnä energian, raaka-aineiden ja aseiden **viennissä**, joka on muodostanut huomattavan osan koko viennistä. Heinäkuun alkuun mennessä kaikki kiintiöt energiaa ja joitakin turvallisuussyistä vientikiellossa olevia artikkeleita lukuunottamatta poistetaan. Energian vientikiintiöt poistetaan vähitellen vuoden 1993 loppuun mennessä.

Yksityistämisen laillinen perusta valmis

Vuoden vaihteessa toteutetun hintojen vapauttamisen seurauksena myös yksityistämisen etenemistä on pyritty edistämään. Heti vuoden alussa julkistettiin laaja yksityistämishjelma sekä presidentti Jeltsinin asetukset yksityistämisen nopeuttamisesta ja Moskovan kaupungin omaisuuden nopeutetusta yksityistämisestä. Asetuksiin liittyy useita väliaikaisia määräyksiä.

---

⁸ Rossiiskaja Gazeta 16.1.1992

Yksityistäminen etenee ohjelman mukaan **kahdessa vaiheessa**, joista ensimmäinen käynnistyi kuluvan vuoden alusta. Tällöin alkoi lähinnä pienten yritysten (ml. maatalous) ja kauppojen yksityistäminen. Osa yrityksistä yksityistetään valtion määräyksestä (ns. pakkoyksityistäminen), osa yrityksen työkollektiivin aloitteesta. Joidenkin yritysten yksityistäminen on mahdollista vain erityisluvalla.⁹

Yksityistäminen tapahtuu joko ns. **kilpailuperiaatteella tai huutokaupalla**. Kilpailun kautta yksityistämässä uusilta omistajilta vaaditaan tiettyjen ehtojen täyttämistä. Ehtoina voivat olla esim. tietty investointimäärä tietyssä aikana, yrityksen työntekijöiden etujen säilyttäminen tai yrityksen tuotevalikoiman pysyminen muuttumattomana. Kilpailun voittaa ehdot täyttävä ja parhaiten tarjonnut investoija. Menettely muistuttaa Saksan Treuhandanstaltin toimintaa, joka perustuu mahdollisimman monen yrityksen toiminnan jatkamiseen, työpaikkojen suojelemiseen ja tietyn investointitason takaamiseen. Kuitenkin Saksan mahdollisuudet tällaisen politiikan harjoittamiseen ovat aivan eri luokkaa kuin Venäjän.¹⁰

Yrityksen työkollektiiville varataan ilmaiseksi 25 % yrityksen osakkeista ja tämän lisäksi he voivat hankkia osakkeita alennettuun hintaan. Alunperin tarkoituksena oli avata jokaiselle Venäjän kansalaiselle tili, jolle valtio tallettaisi summan rahaa yksityistettävien yritysten osakkeiden hankkimista varten. Tästä luovuttiin kustannussyistä.¹¹

Käytännössä yksityistäminen on vasta aivan alkuvaiheessa. Ohjelman toimeenpano on viivästynyt ja ns. **nomenklatuurayksityistämiset** ovat lisääntyneet. Nomenklatuurayksityistämällä tarkoitetaan valtion johtohenkilöiden itselleen laittoa keinoin hankkimaa omaisuutta. Yksityistäminen on kohdannut vastustusta etenkin pelkona, että ulkomaalaiset investoijat ostavat Venäjän halpaan hintaan. Todellisuudessa ulkomaalaisten osallistumista yksityistämiseen on rajoitettu. Ongelmana on pikemminkin ulkomaalaisten vähäinen mielenkiinto sijoittaa epävarmaan Venäjän talouteen. Oletettavasti kunnianhimoinen yksityistämishjelma ei toteudu suunnitellussa laajuudessa ja toivotulla vauhdilla.¹²

Vaikka yksityistämässä onnistuttaisiinkin suunnitelmien mukaisesti, säilyy ongelmana entisten neuvostoyritysten **loppuunajettu konekanta**. Tehokkaiden koneiden ja uuden teknologian käyttöönotto vaatii huomattavia pääomia, joiden hankkiminen ei ilman ulkomaista apua onnistu hetkessä. Toistaiseksi useimpien yritysten tavoitteena on ollut olemassaolevan tuotantokapasiteetin hyödyntäminen maksimaalisten voittojen aikaansaamiseksi minimaalisella tuotannontasolla. Tavoitteiden toteutumisen on mahdollistanut kilpailun puuttuminen. Investointeja vanhan konekannan uudistamiseksi on ilmeisesti tehty erittäin vähäisessä määrin.¹³

Ongelma sinänsä on suhtautuminen **maan yksityistämiseen**. Entiseen neuvostoyhteiskuntaan vuosikymmenien aikana iskostettu käsitys maasta kaiken äitinä ja alkulähteenä ei muutu kovin nopeasti. Vaikka käsitykset ovatkin lieventyneet, ei

---

⁹ Rossiiskaja Gazeta 20.2.1992

¹⁰ Rossiiskaja Gazeta 20.2.1992, Kansan Uutiset 24.1.1992, The Economist 21.3.1992

¹¹ Rossiiskaja Gazeta 20.2.1992, Kansan Uutiset 24.1.1992

¹² Kansan Uutiset 24.1.1992, Rossiiskaja Gazeta 22.1.1992

¹³ Rossiiskaja Gazeta 26.2.1992

maata edelleenkin haluta nähdä keinottelun kohteena. Vain maan rajoitettu yksityisomistus sallitaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei maan omistaja saa myydä maataan kuin takaisin valtiolle. Sen sijaan maan voi jättää perinnöksi. Maan rajoitettu omistusoikeus haittaa esim. maan käyttämistä lainojen vakuutena.

Venäjän hallituksessa suunnitellaan **massayksityistämishjelman** toteuttamista viimeistään vuoden 1993 alusta. Ohjelmaan kuuluisivat mm. kritiikkiä osakseen saaneet ilmaiset yksityistämiskuponit, ulkomaisten investointien rajoitusten lieventäminen sekä yllättäen myös maan yksityistäminen. Toistaiseksi on epäselvää, tavoitetaanko edelleenkin vain joiltain osin rajoitettua maan yksityisomistusta vai todellista, myös vapaan myyntioikeuden käsittävää maanomistusta.

Hintojen vapauttamista laajennetaan

Kuluvan vuoden alussa toteutettu hintojen vapauttaminen ei ulottunut peruselintarvikkeiden ja energian hintoihin, jotka jätettiin edelleen kiinteiksi. Päätöksen takana olivat pikemminkin poliittiset kuin taloudelliset syyt. Myöhemmin taloudelliset tosiasiat ovat jälleen tulleet merkittävämmiksi budjettivarojen riittämättömyyden vuoksi ja säännöstelyn purkamista on jouduttu laajentamaan.

Uuden talousohjelman mukaisesti **hintojen säännöstelystä luovutaan lähes täysin maaliskuun loppuun mennessä**. Ainoastaan julkisen liikenteen, kunnallisten palveluiden ja asumisen kustannukset jätetään säännöstelyn alaisiksi. Energian hinnat vapautetaan lämmityskauden loputtua 20.4.92 mennessä. Samanaikaisesti otetaan käyttöön **uusi vientitullijärjestelmä**, joka kattaa täysimääräisesti koti- ja ulkomaanmarkkinoiden välisen hintaeron. Suunnitelmien mukaan energian hinnat saavuttavat maailmanmarkkinatason kuitenkin vasta vuoden 1993 lopulla. Öljy- ja kaasuteollisuuden yritykset saavat myydä 40 % tuotannostaan vapailla hinnoilla. Tuotannon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, etteivät hinnat vapauttamisesta huolimatta nouse kertaluonteisesti erittäin jyrkästi, vaan että tuotannolle annetaan aikaa sopeutua tilanteeseen.

Hintojen nousun odotetaan huhtikuussa olevan 50 - 75 %. Tästä huolimatta tarkoituksena on supistaa budjetista maksettavia tukijaisia ja verohelpotuksia sekä rajata sosiaaliturvatoimet koskemaan entistä suppeampaa joukkoa. Kuukausittaisen **inflaation** uskotaan tiukan finanssipolitiikan seurauksena **laskevan vuoden loppuun mennessä 1 - 3 %:iin**.

Hintojen laskun todellisena esteenä ovat teollisuudessa valtaa pitävät **monopolit**, jotka kilpailun puuttuessa ovat nostaneet hintoja ja supistaneet tuotantoaan, siirtyneet kalliimpaan tuotevalikoimaan tai jopa ajoittain pysäyttäneet koko tuotannon nostaakseen jälleen hintatasoa. Osaltaan myös **mafia** on estänyt markkinoita toimimasta. Valmiin tuotteen päätymistä kuluttajalle on lisäksi vaikeuttanut puutteellisesti toimiva **jakelujärjestelmä**. Seurauksena on ollut erittäin korkeisiin hintoihin liittynyt tavarapula.¹⁴ Venäjän tilastokomitean tietojen mukaan teollisuustuotanto laski tammikuussa 15 %. Tukuhinnat nousivat keskimäärin viisinkertaisiksi, vähittäishinnat 3,5-kertaisiksi.¹⁵

¹⁴ Pravitel'svennyj vestnik 6/92, 2-3

¹⁵ Izvestija 14.2.1992

On selvää, ettei tilanne voi jatkua entisenä kovin kauan aikaa. Jo helmikuun alkupuolella oli nähtävissä merkkejä joidenkin tuotteiden hintojen laskusta kysynnän heikkenemisen seurauksena. Tämä on osoituksena siitä, että hintamekanismi toimii. Toistaiseksi hintojen lasku on kuitenkin jäänyt erittäin rajalliseksi. Pääasiassa ovat laskeneet joidenkin harvojen elintarvikkeiden hinnat. Ruokamenojen osuus tuloista on suhteettoman suuri. Mielipidetiedustelujen mukaan lähes 70 % väestöstä käyttää yli puolet tuloistaan ruokaan. Vajaa kolmannes ilmoittaa lähes kaikkien tulojensa kuluvan ruokaan¹⁶.

Sosiaaliturvaa kiristetään ja palkkojen kasvua rajoitetaan

Kuluvan vuoden alusta toteutetun hintojen vapauttamisen lieventämiseksi minimipalkkoja ja -eläkkeitä sekä vähäosaisten avustuksia nostettiin periaatteessa jo viime vuoden joulukuun alussa. Käytännössä korotukset jaettiin saajilleen vasta tammi-kuussa, jolloin hinnat nousivat erittäin nopeasti ja hallituksen suunnittelema hillitty hintojen kasvu jäi saavuttamatta.¹⁷

Koska hintojen nousu on ollut oletettua nopeampaa, hallitus on ilmoittanut olevansa valmis **korottamaan vähävaraisten sosiaaliturvaa**. Korotukset tulevat kuitenkin olemaan mahdollisimman **pieniä** ja koskemaan vain kaikkein huonoimassa asemassa olevia. Maksuperusteena tullaan ilmeisesti käyttämään uutta "**fysiologista minimibudjettia**", joka lasketaan kymmenen eri tuotteen hintojen perusteella ja on arvoltaan n.550 ruplaa. Tällä summalla arvioidaan siis keskimääräisesti tultavan toimeen. Mikäli fysiologisten tarpeiden lisäksi otettaisiin huomioon sosiaaliset yms. tarpeet, päästäisiin jo 1500 – 2000 ruplan minimibudjettiin. Näin arvioiden jopa 80 – 90 % väestöstä eläisi elintasominimin alapuolella.¹⁸

Uudessa talousuudistusohjelmassa luvataan tukea **vapaiden palkkojen politiikkaa**, mutta todetaan samalla, että liiallinen palkkojen ja sitä kautta budjetin menojen kasvu tullaan estämään. Vaikka palkoille ei aseteta ylärajaa, **verotetaan** yli tiettyjen normatiivien kasvavia palkkoja erittäin **progressiivisesti**. Vero maksetaan kuukausittain ja maksajana on valtionyritys – ei palkansaaja. Veroa ei sovelleta yksityisiin yrityksiin.

Finanssi- ja rahapolitiikka tiukkaan valvontaan

Vaikka ensimmäisen neljännesvuoden budjetti tuleekin olemaan huomattavan alijäämäinen, pyritään **koko vuoden osalta tasapainotettuun budjettiin**. Arvioiden mukaan alijäämä on ensimmäisellä neljänneksellä 10 – 15 % BKT:sta. Tavoitteeksi oli asetettu vain 1 % BKT:sta suuruinen vaje. Varapääministeri Gaidarin mukaan

---

¹⁶ Moskovskije Novosti 9/92, 3

¹⁷ SWB 25.1.1992 (Moskovan TV1 23.1.1992)

¹⁸ Pravitel'svennyj vestnik 6/92, 2-3

vajeen supistaminen epäonnistui parlamentin elintason tukemiseen ja verojen alenuksiin kohdistuneiden vaatimusten vuoksi¹⁹.

Koko vuoden osalta **menoja karsitaan** valtion tukiaisten ja verohelpotusten lisäksi etenkin maanpuolustuksessa ja valtionhallinnossa. Valtionhallinnon menojen supistaminen kohdistuu mm. keskitetyn suunnittelun jäänteiden purkamiseen sekä budjetista rahoitettavien palkkojen kasvun rajoittamiseen inflaatiiovauhtia pienemmäksi. **Budjetin tuloja** pyritään **kasvattamaan** lähinnä veropohjaa laajentamalla. Arvonlisävero ulotetaan koskemaan kaikkia tavaroita ja arvonlisä- ja valmistevero peritään myös tuonnista. Lisäksi siirrytään energiatuotteiden yhtenäiseen arvonlisäveroon ja otetaan käyttöön yhtenäinen tuonnin tullitariffi sekä öljyn ja kaasun lisävero.

Tasapainoisen budjetin saavuttamista vaikeuttaa ainakin alkuvaiheessa vastikään **uusittu verojärjestelmä** kaikkine alkuhankaluuksineen. Osa verotuloista jää saamatta, koska samanaikaisesti uuden verojärjestelmän sisäänajon kanssa vasta kehitellään veronperintä ja -valvontajärjestelmiä.²⁰

Rahapolitiikan tavoitteena on uuden talousuudistusohjelman mukaan luottamuksen palauttaminen ruplaan. Tavoitteen toteutumiseksi antoi hyvän pohjan ruplan vahvistuminen valuuttapörssissä helmikuun aikana.²¹ Keskuspankki nosti samalla ruplan virallista kurssia. Valuuttapörssissä kurssinousun taustalla olivat mm. keskuspankin valuuttainterventiot ja antolainauksen kiristäminen sekä yksinkertaisesti painokoneiden rajallisen kapasiteetin aiheuttama ruplapula²². Vielä helmikuussa esitettiin tavoitteeksi ruplan kurssin vahvistuminen 50 ruplaan/\$.

Kuitenkin jo maaliskuun loppupuolella ruplan kurssi on jälleen alkanut laskea. Keskuspankin pyrkimykset estää kurssin laskeminen ainakin 6.4. saakka, jolloin maan kansanedustajien kongressi kokoontuu, eivät onnistuneet. Osaltaan asiaan vaikuttivat markkinoilla kasvaneet inflaatio-odotukset hallituksen ilmoittaman energian hintojen vapauttamisen vuoksi.²³

Venäjän keskuspankin kaupallisille pankeille myöntämän keskuspankkiluoton määrää rajoitetaan ja kassavarantovelvoitetta kasvatetaan. Keskuspankkiluoton korkoa on jo korotettu 2 - 9 %:sta 20 %:een. Ainakin alkuvaiheessa kaupallisten pankkien korot vapautetaan. Toisaalta pankkitoiminnan valvontaa tiukennetaan mm. rajoittamalla pankkien lukumäärän kasvua. Entisten neuvostotasavaltojen välinen maksuliikenne pyritään säilyttämään katkeamattomana. Luvassa on uuden maksuliikennejärjestelmän käyttöönotto vuoden loppupuolella.

---

¹⁹ Financial Times 13.3.1992

²⁰ Pravitel'svennyj vestnik 6/92, 2-3

²¹ Rupla nousi valuuttapörssissä muutaman viikon sisällä 240:sta 170:een ruplaan/\$. Maaliskuun alussa ruplan kurssi vakiintui 140 ruplaan/\$.

²² Käteisrahan vajaukseksi arvioidaan Venäjällä n.20 mrd rpl.

²³ Izvestija 17.3.1992

Lopuksi

Venäjän talousuudistuksen toteuttaminen tulee olemaan erittäin vaikea prosessi. Neuvostoliiton viimeinen presidentti M.Gorbatshev pyrki koko yhteiskunnan ja erityisesti talouden uudistamiseen aluksi vain pienten myönnytysten avulla. Pääperiaatteena oli ensin sosialistinen, mutta joiltain osin uudistettu ja avoimempi talous, sitten suunnitelma- ja markkinatalouden yhteensulautuma, jossa kummastakin järjestelmästä oli valittu parhaat elementit ja viimein markkinatalous, jonka tulkinta tosin saattoi länsimaisesta näkökulmasta aluksi tuntua edelleenkin markkinasosialismilta. Lukuisten toteuttamatta jääneiden uudistusohjelmien jälkeen talous ajautui yhä syvempään kriisiin ja väestön usko parempaan laski. Kuvaavaa on, että presidentti Jeltsin aloitti tammikuussa 1992 pitämänsä puheen viittaamalla todellisen talousuudistuksen alkamiseen. **"Talousuudistus on alkanut useiden uudistuksia vastaan kohdistuneiden yritysten jälkeen. Olemme vihdoinkin alkaneet edistyä."**²⁴

Nähtäväksi jää, kuinka pitkälle Venäjän kansan kestävyys riittää. Väestön lisääntyvien mielenosoitusten ja lakkojen seurauksena saattaisi olla uudistusten vesittyminen ja sitä kautta länsimaiden talousavun ehtyminen. Helmikuun alkupuolella ennen uusimman uudistusohjelman hyväksymistä hallitus joutui taipumaan joidenkin elintarvikkeiden arvonlisäveron laskemiseen ja eläkeläisten sosiaaliturvatuksen lisäämiseen²⁵. **Paine** kaikkein vähäosaisimman kansanosan taholta tulee vääjäämättä olemaan erittäin **suuri** ja tasapainoilu toisaalta vajeettoman budjetin, toisaalta minimielintason säilyttämisen välillä vaikeaa. Positiivista on, että uuden ohjelman takana on **IMF:n tuki** ja sen myötä myös tiukka ohjelman etenemisen **seuranta**. Todellisten tulosten aikaansaamisen tarve on entistäkin suurempi.

---

²⁴ Rossiiskaja Gazeta 16.1.1992

²⁵ Helsingin Sanomat 6.2.1992